

Č E R V E N 2 0 2 0

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ

**DAVID
KRAUS**
ROZHOVOR

**POTRAVINOVÁ
BANKA**
REPORTÁŽ

**STREETWORK:
PŘEŽITEK
NEBO NADĚJE?**

**PŘÍBĚH
O „BÍLÉ GENOCIDĚ“**

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ, VZDĚLÁVACÍ KURZ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

**ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY
NENÍ JEN O STIPENDIU!**

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na doucovani@romea.cz
a +420 257 329 667**

**STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY A STUDENTKY
STŘEDNÍCH, VYŠŠÍCH ODBORNÝCH A VYSOKÝCH
ŠKOL (STIPENDIUM ORGANIZACE ROMEA).**

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200 Kč**

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

„Měl hlavu dohola, poslouchal Orlík, říkal, že je skinhead, měl doma nůž a chodil na Romy. A jak ho zajímá Hitler a Mein Kampf a já na to: „Tak to mám pro tebe úplnou pecku, můj děda byl v Osvětimi a ukáže ti takové obrázky, co jsi ještě neviděl,““ vypráví v rozhovoru zpěvák David Kraus o svém spolužákovi. Ten u jeho dědečka nakonec strávil dva dny. „Odcházel se sklopenou hlavou, nechal si narůst vlasy a nikdy už o ničem takovém nemluvil,“ vzpomíná vnuk Oty Krause, spoluautora známé knihy Továrna na smrt.

V reportáži jsme nahlédli do skladů největší potravinové banky v České republice v pražských Letňanech. Jídlo pro potřebné vydává 24 tisícům klientů pomáhajících organizací, úřady práce pak posílají kolem pětistovky jednotlivců každý měsíc navrch. „Pro představu – během pandemie to bylo pět set lidí za den,“ přibližuje ředitelka banky Věra Doušová.

Zblízka jsme se podívali také do Knihovny města Ostravy, jejíž pobočky v sociálně vyloučených lokalitách nebo jejich blízkosti připravují programy pro místní děti a svět knih jim pomáhá poznávat i romský asistent Milan Bindatsch. S dětmi a mládeží pracuje i Robert Knebl ze znojemského nízkoprahového klubu Coolna, v předchozím roce oceněný Asociací poskytovatelů sociálních služeb jako nejlepší sociální pracovník. Neobyčejný příběh romské pedagožky přináší i další díl pravidelného seriálu Den na periferii.

O tom, co je pravdy na příběhu o „bílé genocidě“ v JAR, který vypráví o systematickém vyvražďování bělošských farmářů a který se šíří i mezi českými xenofoby a krajní pravici, vypráví v důležitých souvislostech Lukáš Houdek. A nezapomněli jsme ani na trochu dobré literatury – představujeme fantasy knihu pro mládež Lea Honor: Třpytící se město debutující autorky Lenky Bandurové.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 6/2020

3 Obsah / Editorial

4 – 7 Než zlikvidovali Romy v Osvětimi, dědeček je slyšel zpívat
Rozhovor s Davidem Krausem
Rena Horvátová

8 Streetwork: Přezitek nebo naděje?
Komentář
Robert Knebl

9 To místo už je obsazené
Den na periferii
Stanislava Ondová

10 – 12 Jídlem neplýtváme, jídlem pomáháme
Reportáž
Rena Horvátová

13 Aktuálně
Děje se
Jana Baudyšová

14 – 15 Šetřit si na vlastní pohřeb Rom nikdy nebude
Profil Františka Schmeissera
Rena Horvátová

16 – 19 Knihovna v Ostravě vzdělává i baví děti z vyloučených lokalit / E gendengeri Ostravate sikhľarel the bavinel le čhavoren andal o lokaliti nalače socijalne thanendar
Zblízka
Jana Baudyšová

20 – 21 Příběh o „bílé genocidě“
Pod povrchem
Lukáš Houdek

22 Lenka Bandurová: Lea Honor. Třpytící se město
Literatura
Lenka Jandáková

Přední obálka: David Kraus, zadní obálka: zkouška taneční skupiny v Chanově (foto Petr Zewlakk Vrabec)

Číslo: 6 / 2020
Ročník: XVII
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berková,
Rena Horvátová,
František Bikár,
Stanislava Ondová,
Zdeněk Ryšavý,
Kristina Dienstbierová,
Lenka Jandáková

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz

Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editor:
Zdeněk Ryšavý

Jazykové korektury:
Lenka Jandáková
Překlad do romského jazyka:
Eva Danišová

Korektury romského jazyka:
Lada Víková

Grafika:
Bantu Design s. r. o.

Inzerce:
Zdeněk Ryšavý

Předplatné:
romanovodi@romea.cz

Osvět a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.

Distribuce:
Dub, s. r. o.

Periodicita magazínu:
10x ročně

Registrační číslo MK ČR:
E 14163

NEŽ ZLIKVIDOVALI ROMY V OSVĚTIMI, DĚDEČEK JE SLYŠEL ZPÍVAT

Rena Horvátová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

„Jel jsem do Indie, abych poznal místo, odkud pocházejí Romové,“ říká v rozhovoru zpěvák David Kraus, který své židovství vnímá především přes Osvětim, kde mu během holokaustu zahynulo sedmdesát členů jeho rodiny.

Jako dítě jste musel být ve škole tak trochu outsider – potýkal jste se s dysgrafií a dyslexií, tehdy se ještě při výuce nezohledňovaly. Myslíte, že i kvůli tomu máte pochopení pro lidi, kteří se z různých důvodů ocitají na okraji společnosti?

Během dětství a dospívání jsem byl na okraji společnosti podobně jako Romové. Byl jsem jednoduše odlišný, protože jsem se narodil jako dítě herců. Takže jsem

slýchal takové to: nojó, tví rodiče jsou komedianti... Malé dítě chce být stejné jako ostatní. Nechce se vymykat. To, že je dobrý se něčím lišit, mi došlo až o několik let později. Rodiče mi vždycky říkali, že je dobré být originální, zpívat ze srdce a dělat věci po svém. Každý Rom je originál, neznám žádného, který by v hudbě někoho napodoboval, ale u gádžů to vidím často. Romové mi byli blízcí od školních let, protože s nimi byla sranda a zažíval jsem s nimi jedno dobrodružství za druhým.

Věřili vám, že ten zájem se s nimi poznat je z vaší strany opravdový, kamarádský?

Setkávám se s tím dodnes. Nedívím se, že někteří Romové mívají vůči majoritě nedůvěru. Když na vás někdo kouká skrz prsty, cítíte to ve škole, na ulici nebo na hřišti, tak se stáhnete a vytvoříte si svůj prostor. Já byl přesně ten outsider, na kterého se všechno svádělo, proto jsem to moc dobře znal. Ve škole byl nějaký průšvih a hned „zavolejte Krause“.

Naší rodině zahynulo sedmdesát lidí v Osvětimi. Otevřeně říkám, že odmítám posuzovat lidi podle barvy pleti, etnika nebo jiných pro mě nedůležitých aspektů.

Takže kvůli už známému jménu Kraus jste zažíval předsudky. Říkám to proto, že řada Romů se potýká právě s tím, že jsou odmítáni kvůli jménu znějícímu „romsky“.

Je dobře, že to říkáte vy, protože kdybych to řekl já, mohlo by to vypadat, že se lituju, ale lítost je to poslední, co bych dnes řešil. Když jsme byli s bratrem malí, šli jsme jednou po Letné a proti nám šla partička romských kluků. Když jsme se míjeli, drkli do nás. S bráchou jsme se nedali, i když jich bylo víc. Dostali jsme tehdy oba na budku. Za pár dní jsme se potkali znovu a já jim říkám, „hele, my se nechceme rvát, nic proti vám nemáme. Jen se bojíme, protože je vás víc, ale to neznamena, že po sobě necháme šlapat, protože máme taky svoji hrdost.“ A ten malej šéf, který je vedl, mi na to řekl, „tak vypij pivo,“ a podal mi uslintaného lahváče. A já se napil.

A tím, že jste se napil po Romovi a neštítel se, jste složil takovou pomyslnou zkoušku.

Přesně... A on mi na to pak říká, „tak a už jsme bráchové.“ A to platí dodnes. Kdyby se mi cokoliv stalo, vím, že právě tihle kluci za mnou budou vždycky stát.

Na 90. léta vzpomínáte jako na dobu, kdy se k sobě lidi chovali mimořádně hezky, ale taky je to doba rasových útoků.

Přesně si pamatuji rok, kdy to začalo. Chodil jsem do deváté třídy, kde byli žáci, kteří se nikam nedostali, takže to byli zase tak trošku outsideri. A chodil tam se mnou kluk, který byl dohola, měl na sobě kanady a maskáče. A já mu říkám, „co blbneš? Ty jdeš někam do války?“ A on, že ne, že poslouchá Orlík, je skinhead, doma má nůž a chodí na Romy. Přitom jsem věděl, že jen tak mele. Maximálně se někde s někým schází, frajeří, a přitom je to srab, který chce někam patřit. A on pořád, jak ho zajímá Hitler, Mein Kampf a tak podobně. A já na to: „Zajímá tě to? Tak to mám pro tebe

úplnou pecku, můj děda byl v Osvětimi a ukáže ti takové obrázky, knížky, co si ještě nikdy neviděl.“ A já tohohle kluka opravdu k dědovi přivedl a on u něho byl dva dny a odcházel se sklopenou hlavou a jako úplně jiný člověk. Nechal si narůst vlasy a nikdy už o ničem takovém nemluvil.

K čemu vás zavazuje pohnutá historie vaší rodiny?

Myslím si, že jsou rodiny, které na tom byly ještě o poznání hůř. Děda po návratu z Osvětimi vyprávěl, že naproti jeho ubikaci stál romský tábor. Vždycky říkal, že je slýchal zpívat a nacisti je pak během jednoho dne všechny zlikvidovali. Díky tomu, že s Romy byl lidově řečeno na jedné „hromadě“, tak o nich celý život mluvil hezky. Židé jsou jedním z nepronásledovanějších národů vůbec a Romové jsou hned za nimi. O tom, co prožil v Osvětimi, napsal děda i knihu Továrna na smrt, která je jedním z nejznámějších svědectví a je přeložena do

osmdesáti jazyků. Děda si vždycky přál mít hodně dětí, protože si uvědomoval, že přesně o to nacistům šlo – vyhubit pro ně nepohodlné lidi. A tak se mu postupně narodilo pět dětí. Pak vstoupil do komunistické strany, a po kauze s Miladou Horákovou zase vystoupil. Byla to pro nás těžká doba. Můj táta byl vlastně taky outsider, nosatý grázlík z rodiny, která byla napůl vycestovaná do Ameriky, Kolumbie a Francie. Nemohli se vrátit domů pětadvacet let. Až já si užil tu svobodu.

Jak své židovství vnímáte vy?

Židovství vnímám nejvíce právě přes Osvětim. Děda z tátovy strany byl Žid, který přežil válku. Pravda, nebyl ortodoxní. Byl politický vězeň, rozdával letáky proti Hitlerovi a někdo ho naprášil. Jeho rodina šla do tábora o něco později, zato v době, kdy probíhal holokaust opravdu naplno. Já se ho vždycky ptal, jak dokázal Osvětim přežít, a on mi odpovídal, že za tím byla němčina, hygiena

**DAVID KRAUS
(1980, PRAHA)**

je český zpěvák, herec, textař a skladatel. Je znám ze svého působení v hudební skupině Laura a její tygři a také z účinkování v televizních pořadech Jana Krause Uvolněte se, prosím a Show Jana Krause. V roce 2011 vydal album Cukrárna. Vedle působení v Gipsy Brothers je také porotcem pěvecké soutěže Miri Gilí. Spolupracuje se spolkem ALSA na podporu nemocným chorobou ALS.

a že na sebe zbytečně neupozorňoval. Tím posledním se řídím dodnes. Vloni jsme se tam byli podívat a našli jsme místo, kde měl děda svou tajnou dílnu. Byl zámečnický a předstíral, že jsou rozbité zámky. Díky tomu mohl chodit do míst, kam se žádný vězeň nikdy nedostal, měl kontakty a přehled o celém táboře. A přímo naproti místu, kde stála jeho dílna, stojí dnes pomník romským obětem holokaustu.

Na rozdíl od mnoha romských přeživších tedy váš děda o svých zážitcích z války mluvil zcela otevřeně?

Když jsem se nechtěl ráno umýt, byla historka z Osvětimi. Když jsem nechtěl dojíst jídlo, byla historka z Osvětimi. A říkal to tak cynicky drsně. Vyprávěl i vtipné historky, ale je pravda, že nikdy nemluvil o tom nejhrůznějším, protože jsme byly děti.

Vrátím se k tomu neupozorňovat. Sociolog Fedor Gál před časem pro Romano vodi řekl, že poznat Žida na ulici chce šestý smysl, ale poznat Roma jde na první dobrou.

Žida poznám docela dobře a Roma až na malé výjimky také. Těm, kterým leží v žaludku, že Romové bydlí ve vyloučené lokalitě, v nuzných podmínkách, říkám: „Tvůj děda chodil do školy? A jeho děda chodil do školy?“ Odpovídají, že jo, jo.

A já na to: „A teď si představ, že chceš jít do školy a oni ti řeknou, že půjdeš do zvláštní, pořád tě někam zavírají, protože jsi Rom. A to se děje třeba po několik generací. Jak si můžeš myslet, že takový člověk bude žít jako ty?“ Ale přijde mi, že předsudky o Romech se stále více obrušují. Když vystupuji se svou kapelou Gipsy Brothers před neromským publikem, je vidět, že romská hudba dokáže spojovat, publikum se baví, tančí a dokáže každou píseň prožívat naplno.

Někteří si rádi na romskou hudbu zatančí, ale Roma by za souseda nechtěli.

To jsem už zažil třeba se svým perkusistou Milanem Šenkim, který nemohl dlouho se svým malým synem sehnat podnájem. Byl úplně zničený. A já říkám, „víš co, tak jdeme.“ Zavolał jsem do TV Prima, že člověk, který vystupuje v jejím pořadu, nemůže najít bydlení, protože je tmavý. Tehdy se mnou Milan vystupoval v tátově show. A jak tam byla ta televize, všechno šlo. Ale ta potupa. Neumím si představit, že bych šel na schůzku kvůli bytu a řekl bych, že se velmi omlouvám, že jsem Rom, ale že se za mě můj kamarád, který vystupuje každý týden na Primě, zaručí. A ten pán na to odpoví, že když se za něho zaručí, tak mi věří. Milan, který dělá spousty krásných projektů pro děti, pomáhá, pracuje jako sociální pracovník... A víte, co je nejhorší, že Romové jsou na to vlastně zvyklí a vůči tomu otupělí. Já bych to tam rozmlátil na maděru.

Kdo z romských muzikantů vás na počátku ovlivnil?

Jednou za mnou přišel Arpád Čuga, tehdejší zpěvák kapely Khetane s tím, že by mi chtěl pustit svoji hudbu. Sešli jsme se, já si ho vzal do kapely a oslovil i jeho bratrance Josefa Tinka. Seznámili mě s Milanem Šenkim, který na nic nehrál, ale mně přišel jako typický perkusista. Druhý den si opravdu perkuse koupil a já se začal bát, jak se s tím popere. Popral se s tím skvěle a dnes se známe už šestnáct let a hrajeme spolu v Gipsy Brothers.

Dá se podle vás nějak porovnat židovská hudba s romskou?

Přesto, že se říká, že Romové pocházejí z Indie, jedna z teorií je, že Romové jsou ztraceným židovským národem. Mně by to ohromně sedělo, protože židovská hudba je podobná té romské. Byl jsem v Indii, v Himalájích a chtěl jsem se podívat, odkud Romové pocházejí, ale jako bych tam žádného nepotkal. Připomínali mi spíš typ lidí, jako byl Freddie Mercury, všichni měli knírky. Ale pak jsem odjel do Ománu a tam jsem „Milana Šenkiho“ potkal několikrát. Říkal jsem si, že tady vidím chodit v bílých hadrech Romy z Karlína. I povahou.

Jak se vám hraje před romským publikem a jak na vás reaguje? Ptám se i proto, že romština není vaše mateřština – máte před nimi o to větší trému nebo obavu, aby vám bylo rozumět?

Teď jsem se o tom bavil s kluky a ti mi říkali, jak se jedno romské slovo dá říct i pěti dalšími způsoby a pořád bude správně. Tak jako čeština má moravštinu a brněnskou hantýrku, má něco takového i romština, která je úzce příbuzná s hindštinou. Před vůbec prvním vystoupením se mě někdo ptal, zda opravdu chci zpívat romsky, bál se, že to bude strašná ostuda. A já se s ním domluvil, ať po koncertě přijde a řekne mi, co si o tom myslí. Nakonec to bylo v pohodě. Mám vedle sebe profíky, kteří moji výslovnost bedlivě sledují. Romsky zpívám, ale romština je mateřština Romů, ne moje. Znáš spoustu pseudoRomů, kteří tvrdí, že celý život jsou Romové, ale já nejsem Rom a nikdy se do něj nebudu stylizovat. Jsem kmotr, viděl jsem romský pohřeb a situace, který jiný Čech nevidí.

Chcete, aby vaše hudba měla jedinečný zvuk, ale zároveň si udržela „živej drive“. Nejedou si romští muzikanti tak trochu to svoje, nebo jsou naopak schopni zahrnout do své hudby jiné vlivy?

Romové zbožňují Karla Gotta a stejně tak milují i Stevieho Wondera. Když hrajeme romskému publiku, tak si od nás přejí funky. Jsou vlivy, které upřednostňují, chytlavou taneční muziku, rap nebo černou hudbu. Ale třeba metal, tvrdou rockovou muziku nebo rockovou kytaru slyšíte málokdy. Karla Gotta uznávají po generace a musím říct, že i on měl Romy a romskou hudbu rád. Důkazem je i jeho působení s Gondolánovci. A když vezmu někoho z gádžů na náš koncert, tak se bojí, když vidí Romy postávat s cigaretou v hloučku, že se mu tam něco stane. Pak celý nadšený vypráví, že na slušnější zábavě ještě nebyl.

Jak vznikla písnička Pod vodou jsme bílí?

To jsme se šli jednou koupat a už jsem slyšel takového „pozor, už lezou do vody, tady se nebudeme koupat, když se tu koupali Romové“. Já jsem tou písničkou chtěl ukázat, že když skočíme do vody, tak jsme všichni stejní. Může za to odraz slunce o hladinu. Ale hlavní důvod byl ten, že vás bez mrknutí oka hodí do jednoho pytle jenom kvůli barvě kůže. Mně třeba vadí filmy, kde Romy ukazují v nějaké roli, která je jen představou gádžů o Romech, ale Romové

takoví ve skutečnosti nejsou. To jsou komedie, které dělají z Romů blbce. Někdo může mít za to, že něco protlačuju, ale já mám jen pocit, že je to potřebný, jinak bych o Romech otevřeně nemluvil. Ano. Jsou Romové, za které by nikdo ruku do ohně nedal, a to se taky po nikom ani nechce. Ale když Rom dělá někde bordel, tak by se nemělo říkat, že všichni Romové ten bordel dělají. Nebo že všichni Romové kradou. Na to pokaždě odpovídám, zda dotyčný nikdy neměl problém s Čechem a zda taky říká všichni Češi? Tak proč všichni Romové? Říkej Jarda nebo Franta. Takhle to bylo s Židy. Všichni Židi do plynu. Proč neříkají Češi „bílí svině“ pokaždé, když se dívají na zprávy, kde politici kradou ve velkém nebo vidí někoho, kdo ubil novorozence, znásilnil dítě nebo někoho ubodal? Rom ho jednou okrade o pětistovku a on se s tím nemůže celý život vyrovnat, ale s tímhle se vyrovná okamžitě.

Vystupoval jste také s Českým národním symfonickým orchestrem.

Vystoupil jsem s nimi i nedávno na koncertě a plánujeme i další projekty. Zazpíval jsem si s nimi velké filmové melodie, pod taktovkou dirigenta světového formátu Carla Davise. Nabídl mi třeba píseň od amerického skladatele Dannyho Elfmana, který pracuje pro Tima Burtona. Byl to nejtěžší song, který jsem se kdy učil. Ale já si tak moc chtěl zazpívat s tímhle tělesem, že jsem to nakonec dal. A oni mi poté prozradili, že to nejdřív nabídli Američanovi, ale

nikdo nebyl schopný se píseň naučit. Orchester doprovázel třeba George Michaela, Stinga, Bocelliho nebo natočili oscarovou hudbu k poslednímu Tarantinu filmu. A já pak stojím jako sólista ve Smetanově siní, kde jsem vystupoval jako dítě ve sboru, a za mnou je osmdesátileté těleso... To je pak pro mě olympiáda. V plánu je i můj samostatný koncert s doprovodem orchestru. Rád bych tam měl něco ze své tvorby, něco romského i romského muzikanta.

Víte, jaké je to nést cejch. Být dítětem známých rodičů, jako herec a zpěvák čelit zájmu bulváru. Našel jste recept, jak se s tím vyrovnat?

Naše rodina se rozdělila i mezi další herce, tím to nabralo další grády. S bulvárem nespolečupracujeme a soukromí si střežíme. Ženy, které jsem poznal, nebyly připravené, že když někde spolu půjdeme, tak nás bude někdo fotit. Mám rád obyčejné věci. Teď jsem byl třeba na Orlíku a bydlel v karavanu, žiju v osadě mezi běžnými lidmi, jezdím vlakem. Žít svobodně a skromně je pro mě všechno. Můj otec také tak žil a nikdy se nikomu o nic neprosil. Ale svůj cejch mám a to soukromí je věc, kterou si chráním. Pokud bych jednou měl dítě, což bych i rád, nebudu ho vystavovat na internetu. Těch malých dětí se nikdo neptá, zda chtějí být veřejně vystavené a ještě s dudlíkem od nějaké známe značky. Lidi se v tomhle zbláznili.

●

STREETWORK: PŘEŽITEK NEBO NADĚJE?

Robert Knebl / Foto: archiv autora

Ulice. Park. Parta kluků a holek, zpravidla jejich partnerek. Vykuřují si cigárko a sem tam i jointa, občas se někdo napije piva nebo i něčeho tvrdšího. Jsou v družném hovoru, občas padají drsná slova. Buď hraje hlasitá hudba, nebo polovina z nich kouká do mobilu. Většina lidí jen projde pohrdavě kolem a pomyslí si: „Zase ti parchanti dělají bordel, policajty na ně, nikdo s tím nic nedělá.“

Střih. Potkávat se s těmito mladými lidmi je pro sociálního pracovníka denní chleba. Jsou to zpravidla ti, nad kterými už mnoho lidí, včetně těch nejbližších, „zlomilo hůl“ a mají nálepku nevychované mládeže. Realita je ale o dost složitější.

Pojďme si nastínit kontaktní práci streetworkera – terénního sociálního pracovníka. Ten může pracovat buď v samostatně registrované službě (Terénním programu pro děti a mládež), nebo v registrované službě Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež (dále NZDM). Mnoho lidí si myslí, že si tam děti a dospívající hrají, a mají tak kde trávit svůj volný čas. Aktivní trávení volného času v klubu či v terénu v kontaktu s pracovníky je však pouze prostředkem pro sociální práci, která je zde zásadní. Kdo si chce „jen hrát“, tomu streetworkeri doporučí třeba Dům dětí a mládeže nebo různé zájmové kroužky.

NDZM je především sociální služba, která pomáhá a podporuje děti, dospívající a mladé dospělé v jejich nepříznivých životních situacích. A těch je nepřeberná škála – od závažných rodinných či osobních problémů nebo rizikového chování po chuť vytvořit svůj vlastní projekt, ale neví si rady jak. To ale samo o sobě není nijak lehké – pracujete s mladými lidmi, kteří jsou odmítaví, „nic nepotřebují“, „nemají žádný problém“, neumí se rozhodovat ani převzít zodpovědnost, pasivně „zevlují“ na lavičkách, u obchodních domů, na nádražích, v parcích a žijí potopeni ve svém smartphonu. Zaujmout je velká alchymie taktiky, taktnosti, strategie, komunikace, improvizace, empatie a vnímání jejich potřeb. První kontakt je rozhodující – zásadní roli hraje pocit důvěry.

Streetworker přemýšlí nad každým krokem, aby neudělal chybu, a neustále vyhodnocuje: kdy je lepší mlčet a kdy se ptát? Na koho zaměřovat pozornost ve skupině? Jak komunikovat, aby od vás vnímali partnerský, rovnocenný přístup –

a abyste se přitom jasně vymezili, že nejste v roli rodiče, učitele, policisty či jiné nadřazené autority? Streetworker je tak trochu psycholog, pedagog, animátor, mentor a kouč v jednom.

Dostat se do potíží může kdokoli kdykoliv. Streetworker je napojený na řadu institucí či důležitých osob a může být prvním zprostředkovatelem setkání, které bude ve výsledku znamenat významnou změnu nebo pomoc. Je proto důležité mít i dobrou spolupráci se školou, OSPODem, středisky volného času, Probační a mediační službou, kurátorem, policií apod.

Streetworker chodí na místa, kam řada z nás nemá chuť se ani podívat, pohybuje se doslova na ulici, mnozí pracují v první linii ať už právě s dětmi a mládeží, s uživateli drog nebo třeba s osobami bez přístřeší. Během koronavirové krize právě terénní sociální pracovníci vytvořili „záchrannou síť“ pro své klienty, upozorňovali a starali se o jejich bezpečnost, adaptovali se na situaci mnohdy rychleji, než přicházela nařízení MPSV či krajů, a přitom sami byli vystaveni vysokému riziku. Smutné je, že se na ně při „tleskání hrdinům v první linii“ dlouho zapomínalo. Ostatně to odpovídá podceňujícímu až prezírávému

pohledu na sociální práci obecně – ať už ze strany institucí nebo veřejnosti.

Při výběrových řízeních na pozici streetworkera si řada uchazečů myslí, že bude jen rozdávat letáčky a hrát si s dětmi na hřišti, a když půjde „do tuhého“, tak bude dětem říkat, jak se mají chovat. Mám pro to pochopení, ale musím se někdy v duchu smát – když vím, co všechno práce profesionálního terénního pracovníka obnáší.

Právě na ulici je nebezpečí pomyslného pádu na dno nejbliž a klienti na něj bohužel také padají. Zůstanou někdy zcela bez prostředků a jakýchkoliv funkčních vazeb na pomoc či podporu. Základním předpokladem každého streetworkera je mít odvahu jít navazovat kontakt a vyhledávat všechny možné mladé lidi na ulici – od osamělých jedinců po partičky, nad kterými druzí ohruňují nos – nebo oslovit malé děti či dospělé, kteří by zjevnou pomoc či podporu uvítali.

Co funguje? Mít elán a touhu pracovat s lidmi, vnitřně je vnímat jako potřebné. Musíte si umět získat důvěru, ale zároveň udržet profesní hranice. A rozumět streetworkerovskému mottu: „Tam, kde ostatní končí, my začínáme.“ ●

TO MÍSTO UŽ JE OBSAZENÉ

Podle vyprávění E. Gažiové zapsala Stanislava Ondová / Foto: Pixabay

Jména a místa v tomto příběhu jsou kvůli zachování anonymity pozměněná.

Z okna pozoruji ruch před školou. Poslední školní den. Letos jsem byla poprvé třídní učitelka a musím říct, že i když jsou to starosti navíc, má to něco do sebe. Říkám si, že se mi po těch malých rošťáčkách bude snad i stýskat.

Na stole od nich mám hromadu květin a přání, ať si užiju letní prázdniny. Je mi dobře. A to jsem si před pěti lety myslela, že už snad ani učit nikdy nebudu.

Schůzku jsme tehdy měli domluvenou na půl jedenáctou, bylo tři čtvrtě a pan ředitel nikde. Ošívala jsem se na židli a netrpělivě čekala. Byl to můj už pátý pohovor na pozici učitelky na základní škole a zatím se mi nedařilo. Bylo mi padesát, ale vysokou školu jsem dokončila teprve před půl rokem. Původně jsem byla švadlena s nástavbou – maturitou, ale moc jsem nešila. Vlastních zákaznic jsem měla málo a do salonu mě nikam nevzali. Na severu to Romové nemají jednoduché, i když nějaké to vzdělání mají. Vystřídala jsem několik zaměstnání, ale po ukončení vysoké jsem se chtěla věnovat už jenom učitelství.

Do studia pedagogiky mě uvrtal můj tehdy budoucí zeť. Váhala jsem, ale tvrdil, že jeho maminka se taky v pětáctýřiceti přihlásila na magisterské studium a že jí to neskutečně změnilo život k lepšímu, tak jsem jim na to kývla. Nepočítala jsem s tím, že udělám přijímačky, ale povedlo se. Další čtyři roky jsem chodila stejně jako moje dcera na univerzitu. Manžel z nás občas doma šlel, obzvláště ve zkuškovém se nás raději stranil.

Vysnila jsem si, jak budu učit na základní škole a změním pohled na Romy, ale jednoduché to nebylo. Během studia jsem sice měla povinnou praxi na školách, ale je něco jiného, když máte na škole praktikanta, než když ho máte platit jako zaměstnance. Měla jsem za sebou pět pohovorů a na každý se pečlivě připravila. Pokaždé jsem si myslela, že to mám v kapse, a pokaždé mi řekli, že se rozhodli pro někoho, kdo má více zkušeností než já.

Hodiny ukazovaly jedenáctou, když do dveří vstoupil vysoký urostlý muž v džínách a ležérním saku. Vstala jsem ze židle a podali jsme si ruce.

„Posaďte se, paní Gažiová,“ ukázal na židli a já znervózněla o to víc. Váš životopis na mě udělal velký dojem. Především to, že jste se v pětáctýřiceti letech

rozhodla vystudovat vysokou školu. Za to máte moje uznání,“ usmíval se na mě, ale já moc dobře věděla, že tyhle rádoby poklony ještě nic neznamenaají. Důležitý pro mě byl výsledek pohovoru.

„Děkuji, pane řediteli,“ odpověděla jsem s úsměvem a vyčkávala, co bude dál.

„Budu k vám upřímný, nemáte žádnou praxi, učitelky vašeho věku jí za sebou mají pětadvacet let, vy dáte dohromady ani ne rok,“ řekl a trochu se zamračil.

„To vím, ale jestli mi tohle bude říkat každý ředitel školy, tak žádnou praxi ani nezískám,“ řekla jsem a byla odhodlaná si to místo vybojovat.

„Víte o tom, že na naši škole je velmi malé procento romských žáků?“

„Vím. Ale já jsem nestudovala obor učitelka romských žáků, pane řediteli. Jsem si jistá, že dokážu učit všechny děti bez rozdílu,“ nabírá můj hlas na nervozitě.

„Věřím vám, ale v současné době nemám volné místo,“ pronesl klidným hlasem a opřel se do sedadla křesla.

„Vážně? A co to volné místo učitelky českého jazyka, na které jsem se hlásila?“ říkám už trochu útočně.

„To už je obsazené, ale kdyby se něco uvolnilo, dáme vám vědět,“ podal mi ruku na rozloučenou. I tentokrát jsem z toho byla zklamaná. Venku jsem hned volala dceři a všechno jí řekla. Nelíbilo se jí to stejně jako mně, ale co se dalo dělat. Večer jsme s manželem seděli v obývacím

pokoji a já si otevřela notebook a hledala nová volná místa. Zaklikla jsem, že chci zobrazit nabídky švadleny, práce ve fabrice, ručně manuální práce a úklid kanceláře.

Můj muž, který místo sledování televize pozoroval, co dělám, mi vztekle zavřel notebook, až jsem se lekla. „Ani se neopovažuj! Nechodila jsi tolik let do školy, abys teď zase někde šila nebo nedej Bože uklízela!“

„A co chceš dělat, Pepo?“ Chtělo se mi brečet. „Peníze potřebujeme a tady mě jako učitelku nikam nevezmou. Vždyť to vidíš sám,“ rozbrečela jsem se jako malá holka.

„Tady tě nevezmou, ale v Praze třeba jo. Já můžu dělat taxikáře kdekoli, mně to je jedno. Máme tam holku a zetě, budeme chvíli bydlet u nich a náš byt dáme do pronájmu. Něco našetříme a pronajmeme si garsonku,“ řekl a já cítila, že mu na mně i po těch letech hodně záleží. „Ty si budeš učit děti a já budu jezdit drožkou nebo třeba tramvají.“

Při jeho posledních slovech jsem vyprskla smíchy. Můj muž se stane tramvajákem, abych se já mohla uplatnit jako učitelka. „Zní to dobře,“ usmála jsem se, otevřela notebook a zadala do vyhledávače pozici učitelky v hlavním městě Praha.

JÍDLEM NEPLÝTVÁME, JÍDLEM POMÁHÁME

Text a foto Rena Horvátová

Sklady ve staré části Letňan ani zdaleka nepřipomínají místo, kde se každodenně pomáhá sociálně potřebným. Kolem budov různých renomovaných značek bloudím, ale hned jak před jednou z nich zahlédnu postávat **Emila Voráče** s partou chlapů, je mi jasné, že jsem v cíli.

Hned po přivítání si vyslechnu instrukce, kde a co se naloží a kde přesně zaparkuje dodávka a kam se v týdnu ještě pojede. Personál uvnitř centra Potravinové banky pro Prahu a Středočeský kraj připravuje palety s trvanlivými potravinami, ale i s těmi, které jsou určené k okamžité spotřebě. Ty se před naložením ještě pro kontrolu převažují na paletových vozících.

Do skladu nakouknu jen tak zběžně, protože už spěchám do vedlejšího vchodu pozdravit ředitelku Věru Doušovou, která má největší potravinovou banku v republice pod palcem už jedenáctým rokem. A jak se za chvíli dovídám, do Letňan pro potraviny jezdí všechny městské části Prahy, které zásobují své potřebné, farní charity, neziskové organizace nebo různé spolky. Jejich prostřednictvím se potraviny dostávají ke koncovým klientům – k dětem, seniorům, samoživitelkám, postiženým a lidem v nouzi. Magistrát denně dopravuje jídlo i bezdomovcům, ale neodmítají ani mimopražské, pokud s tím souhlasí pobočka potravinové banky, která je pro danou organizaci nebo spolek spádová. Potraviny banky potraviny převážně získávají od potravinových řetězců, z potravinových sbírek, evropského programu potravinové a materiální pomoci, od pěstitelů, ale také i od jednotlivců, kteří chtějí dát jídlu druhou šanci a pomáhat potřebným.

NEPLÝTVÁME JÍDLEM

Minimálně 75 % potravin je určeno k rychlé spotřebě, má uplynulou dobu minimální trvanlivosti nebo jde o neprodejně potraviny s poškozeným obalem či například špatným označením, které by jinak skončily na skládce nebo třeba ve spalovně.

„Během pandemie stoupl počet vydaných potravin na několiknásobek. Teď se situace uklidňuje a vrací se zpět do svých kolejí,“ odpovídá na mou otázku, jak zvládli nedávnou pandemii covid-19, Věra Doušová. V době největší krize měli otevřeno i o víkendy a zaměstnanci už doslova mleli z posledního. Aby také ne, když nakládali několik tun jídla měsíčně.

Společně s paní ředitelkou scházíme dřevěné schody a dereme se úzkou uličkou přímo do skladu. Obrovský mrazák s mraženým zbožím jede naplno, sotva je slyšet slova, ale hned co popojdeme, rozprostře se před námi obrovský sklad potravin. Ani mi nestačí k němu něco říct a už je kolem ní živo. Začne instruovat zaměstnance, co je potřeba připravit pro neziskovou organizaci Khamoro, která

působí na Sokolovsku a třetím rokem poskytuje potravinovou pomoc klientům po celém Karlovarském kraji.

Paleta cherry rajčátek určených k okamžité spotřebě tak po důkladném zvážení míří už k zaparkované dodávce. „Nejdřív naložíme mléka, mouku, konzervy a luštěniny...,“ vypočítává ředitel Khamora Emil Voráč a v jeho autě už mizí jeden karton mléka za druhým. „Musíme to tam dobře poskládat, protože už se mi jednou stalo, že jsem po cestě dostal plechovkou do hlavy,“ zasměje se a jeho kolega, který mu pomáhá nakládat, přitáká.

„Hned ti připravíme i evropskou potravinovou pomoc,“ řekne paní Doušová směrem k Voráčovi a já v tom začínám mít hokej. Toho si Emil všimne a hned mě zasvěcuje, že jde o potraviny, které jsou trvanlivé, tento měsíc vyrobené a s vysokou expirací, tedy dají se uskladnit a vydávat klientům postupně. „Klienti si u nás chodí pro balíček potravinové pomoci jednou za měsíc, ale třeba tyhle rajčata jim rozvezu ještě dnes, protože by za chvíli zplesnivěly,“ dává mi příklad Emil Voráč a já se v tom začínám orientovat.

„Do kategorie evropské pomoci se řadí třeba těstoviny, rýže nebo konzervy, ale ty mohou dostat jen organizace, které mají registrované sociální služby. Pak je to i drogistické zboží a oblečení jako spodní prádlo nebo rukavice, ale ty vydávají naše dvě pobočky sídlící ve Zdibech a v Malešicích,“ doplňuje Voráče paní Doušová.

„Kromě toho můžeme vydat organizacím i jednotlivcům to, co každý den přivezeme ze supermarketů – tedy pečivo, sladkosti, uzeniny, ovoce, zeleninu nebo mléčné výrobky, které mají těsně před expirací. To rozdáme ještě ten den, nechceme, aby se to zkazilo, neplýtváme jídlem, ale chceme jídlem pomáhat,“ říká

ředitelka centrálního skladu, která vydává jídlo 160 odběratelským organizacím, tedy něco kolem 24 tisíců klientů. K tomu jim chodí měsíčně něco kolem pětistovky jednotlivců, které posílá úřad práce. Pro srovnání – v době pandemie to bylo 500 lidí denně.

POMÁHAT DRUHÝM NENÍ SAMOZŘEJMOST

Najednou se kolem motá celý sklad, všichni tu pracují naplno, nakládají palety jídla a vyvážejí je ze skladu na chodník. Paní Doušová vytahuje odněkud asi tři černo-zlaté fotbalové míče a podává je Jiřímu Gunárovi. Zrovna si také přijel pro potravinovou pomoc, kterou zprostředkovává lidem v Ústeckém Kraji. „Tak to budou mít děti radost,“ zhodnotí „mičudy“ od paní Doušové. Ta je získala darem od velké kosmetické firmy.

„Máme celkem tři tisíce šest set klientů, takže něco vydáme a zbytek rozvezeme, protože jsou lidi, co nemají peníze na to, aby k nám přijeli,“ říká Gunár a postěžuje si, že občas má pocit, že je to nevděčná práce. „Ve Spolku pro integraci menšin pracujeme ve čtyřech lidech a vždycky se setkáme s někým, kdo to, že pomáháte druhým, bere jako samozřejmost. Ale já to dělám především kvůli seniorům, kteří opravdu nemají, jak se říká, co do huby,“ řekne upřímně a i on ochotně pomáhá Emilovi Voráčovi nakládat potraviny do auta.

„Občas se stane, že romští senioři nebo matky samoživitelky nemají na zaplacení nájmu a majitel je chce vyhodit na ulici. Stalo se už, že jsem sáhl do vlastní kapsy. A protože mám firmu, tak si to mohu dovolit. A mohu si taky dovolit investovat peníze třeba do dopravy, protože to, že vezete někomu jídlo, vám nikdo neproplatí,

děláte to z vlastní vůle. A vůbec, neptejte se mě ani, kolik měsíčně projezdím, to všechno si platím opravdu sám,” říká.

To ostatně potvrzuje i Emil Voráč: „Já projezdím přes dva tisíce kilometrů, takže něco „sežere“ benzín a pak i pravidelný servis auta, to je všechno v mé vlastní režii. Auta postupně odcházejí, s takovým nákladem, s kterým pokaždé odjíždíme, se nám postupně likvidují. Už se mi stalo, že za jeden měsíc odešla tři auta, a abych pomoc nepřerušil, musel jsem koupit čtvrté. Na všechno si musíte najít vlastní způsob financování, ale tím, že mám restauraci, tak mohu veškerý svůj výdělek investovat a lidem ve svém okolí pomáhat,” prozrazuje Voráč. Za svoji sociální a komunitní práci v Karlovarském kraji byl ostatně oceněn cenou Laskavec roku, kterou mu v roce 2018 udělila Nadace Karla Janečka.

„Pana Voráče znám dlouho a vím, co všechno dělá pro místní a že se na něj často obrací i lidi mimo Karlovarský kraj. Svou práci dělá poctivě, přestože je to opravdu někdy i nevýdělná práce,” chválí ho paní Doušová.

RODINY, SENIOŘI I BEZDOMOVCI

„Našími klienty jsou zejména sociálně slabí, znevýhodnění nebo lidé, kteří žijící v sociálním vyloučení. Převážně jsou to Romové, ale pro potraviny si chodí i lidé z majority, ze Slovenska, Maďarska a v jednom případě si u nás vyzvedává potravinovou pomoc i arabská rodina,” prozrazuje Voráč. Měsíčně rozdává potravinové balíčky čtyřem tisícům klientů. Bezdomovcům se pomoc poskytuje jednou týdně a jsou to pokud možno potraviny, které není potřeba tepelně zpracovat. Nejvíce klientů mají mezi rodiči s malými dětmi. Těm poskytují pomoc po dobu šesti měsíců, poté musí prokázat, že si našli zaměstnání.

„Pokaždé jim dáme jistotu, že i když už mají zaměstnání a příjem, budeme je jako klienty podporovat ještě další dva měsíce, aby se jejich situace opravdu stabilizovala. Je nám jasné, že výplata jim přijde na účet až za další měsíc a bez naší pomoci by to období zvládli přečkat horko těžko,” vysvětluje část pravidel Voráč. Pokud se jim nepodaří zaměstnat, ale práci aktivně hledají a mohou to prokázat, pomoc se jim opět o půl roku prodlouží. K seniorům se přistupuje jinak, bere se ohled na věk a zdravotní stav klienta, který už mu nedovolí najít si zaměstnání.

„Potravinovou pomoc využívám pouze

v okamžiku, kdy mám pár dní do výplaty. Jako invalidní důchodce se léčím s akutní myeloidní leukémií a léky nejsou levnou záležitostí. Platím za ně jednou za tři měsíce 2 500 Kč a v rozpočtu je to opravdu poznat. Do toho se léčím s cukrovkou a musím si do glukometru pořizovat za další čtyři stovky papírky. Naštěstí inzulin hradí pojišťovna,” přibližuje svou finanční situaci osmačtyřicetiletý Jan Redaj, který na oplátku panu Voráčovi pomáhá jako dobrovolník vyloučit potraviny do skladu. Ale i přes svůj zdravotní stav pracuje z domova a kompletuje propisky nebo drogistické zboží.

„Žiju patnáct let v Železném Dvoře, který dnes už žádnou vyloučenou lokalitu nepřipomíná, všechno je tu opravené, máme tu hřiště a další úpravy okolí nás ještě čekají. Každý nám to tu závidí, protože děti si tu mohou bezpečně hrát, ne jako ve městě, kde máte strach pustit je na kolo. Cítíme se tu jako jedna velká rodina,” říká spokojeně pan Redaj, který dříve bydlel v podnájmu, ale majitel prodal byt a ten nový dal romské rodině měsíční výpověď. „Chvilku jsem bydlel i na Daliborce v Chodově, ale jednou nás tam přepadli náckové, a my se radši odstěhovali do Dvora,” prozrazuje.

„Všem klientům říkáme, že hrdost by měla být to, že sami přijdou a řeknou, že už naši pomoc nepotřebují a máme ji přenechat někomu dalšímu, kdo se zrovna nachází v nepříznivé situaci,” říká na rovinu a mě zajímá, zda se mezi klienty najdou i případy zneužití potravinové pomoci. „To ani ne, spíš je to tak, že když je ta možnost, proč ji zkrátka nevyužít.”

Naložená je teprve polovina auta, když se společně s Emilem Voráčem vracíme do skladu. Pořídím v rychlosti několik fotek,

ale hned co zamířím objektivem směrem ke skladu, sympatická dáma v zelených šatech přede mnou uskakuje a schovává se za nejbližší paletou. Omluvně se na ni usměju a nechci ji dál zdržovat od práce, protože připravuje další palety s jidlem.

Ředitelka Doušová mezitím kontroluje zásoby, nakládá na sebe krabice se sladkým pečivem a sladkostmi. I ty pomalu mizí v dodávce. „Tak jak poskytujeme pomoc my, tak to nikdo další v Karlovarském kraji nedělá. A to jsme z hlediska kapacit malou organizací, protože se nám počet zaměstnanců od letošního roku snížil,” podotkne Voráč a paní Doušová se zeptá, zda si do Zdib ještě dneska pojede pro drogerii.

„Spíš v týdnu, jsme plní,” informuje ji Voráč a nakládá poslední přepravku rajčat. Jen co zaklapnou zadní i boční dveře dodávky, oddychne si, že už má konečně naloženo. „Nejprve rozvezeme zeleninu a pak budeme pokračovat po trase do našeho skladu,” domlouvá se se svým parťákem a mě zajímá, kolik klientů v jedné z největších vyloučených lokalit v Karlovarském kraji mají.

„Třeba to bude vypadat, že se chválíme, ale nám se povedlo v Železném Dvoře něco, co se před námi nepovedlo nikomu jinému za dvacet let. Celou tu oblast jsme revitalizovali, takže když se předtím někdo bavil o tom, že je to tam ošklivé a zničené, tak dnes je to jedna z nejhezčích vyloučených lokalit u nás,” překvapí mě Voráč. „A když jsem tam rozjížděl komunitní projekt s organizací 49, tak tam bylo 97 % nezaměstnaných a dnes je to naopak, více než 90 % je zaměstnaných. Potravinová pomoc je už tady minimální a díky tomu ji můžeme zase poskytovat tam, kde je daleko více potřeba,” říká s hrdostí v hlase a doplňuje, že obyvatelé vyloučené lokality si během těch tří let sami dokázali, že jde dosáhnout vyšších cílů.

„Nejsou už apatičtí, dřív to bylo tak, že si nechtěli hledat práci, protože si mysleli, že je nikdo nezaměstná. Dnes jsou hrdí na to, co dokázali, a naučili se věci dělat společně, tedy komunitně, to dřív neuměli. A dokonce radí jinde, jak takového úspěchu dosáhnout.”

„Tak jedeme?” zeptá se Emilův parťák. „Určitě, ať jsme brzo doma,” kývne na něj Emil. ●

V LETECH U PÍSKU PROBĚHL PIETNÍ AKT

V neděli 2. srpna – na Památný den romského holokaustu – se v Letech u Písku konal pietní akt. Ocenění pozůstalých po obětech tábora Za lidskost převzala za svou dlouhodobou činnost v oblasti obrany lidských práv, zejména v oblasti nedobrovolných sterilizací romských žen, Gwendolyn Albert.

Pieta byla z každoročního termínu 13. května přesunuta kvůli pandemii. V noci z 2. na 3. srpna 1944 zavraždili nacisté v plynových komorách koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka téměř 2 898 Romů a Sintů. Další Romové byli zavražděni

v koncentračních táborech především v Chełmnu, Treblince, Majdanku, Sobibóru a Bełžcu. Jiní, jejichž počet se jen stěží odhaduje, byli postřeleni a pohřbeni do masových hrobů v lese. V Praze se ve stejný den konala pietní akce AraArtu „Leperiben: My nezapomínáme“.

ROMSKÉ OSOBNOSTI NA BRATISLAVSKÉM HRADĚ

Památný den romského holokaustu si připomnělo i Slovensko – premiér Igor Matovič pozval na výročí 2. srpna 100 romských osobností na Bratislavský hrad.

Součástí setkání byla i vzpomínková Mše svatá za oběti holokaustu, kterou v Dómu sv. Martina celebroid bratislavský arcibiskup Stanislav Zvolenský, kázání vedl farář romského původu

Viktor Tomčányi. Mše byla zároveň součástí programu Gypsy Festu a zazněly na ní i liturgické písně v podání romských sborů z Bardějova a Hanušovic nad Toplou.

NA FESTIVAL DO OSADY BEDŘIŠKA

V pátek 14. srpna se uskuteční druhý ročník festivalu Barvy Bedřišky – unikátní akce na podporu jedinečné ostravské komunity a jejího boje za právo na důstojné bydlení.

Vystoupí Cirkus trochu jinak s pouličním akrobatickým vystoupením „On the road“, romští hudebníci a dívčí taneční skupina z NZDM Hrušov. Proběhne také diskuse s ředitelkou Muzea romské kultury v Brně Janou Horváthovou, antropologem Petrem Kupkou a tematická

diskuse „Jak se efektivně organizovat v boji za důstojné bydlení“ se zástupci z osady Bedřiška, kolonie v Horní Suché nebo sídliště Písnice. Návštěvníky čeká také graffiti jam, škola hip hopu, palačinky od Food not bombs nebo večerní diskotéka.

NOVÝ VIDEOKLIP JAROSLAVA PARČIHO

Stejně, jako já – je název nového singlu zpěváka Jaroslava Parčího. Ve videoklipu si mladého Parčího zahrál vítěz castingu Petr Husár.

Píseň vypráví o zpěvákově dětství a plnění dětských snů. „Od Petra jsem při natáčení čekal nějakou nervozitu nebo strach z kamer, protože nemá vůbec žádné zkušenosti s natáčením. A on to s přehledem zvládl. Zahrál si po boku muzikálové herečky Hany Sršňové.

A aniž bych to věděl, dostal šanci si splnit svůj sen, protože mi poté sdělil, že by chtěl být hercem,” přibližuje Parčí.

ŠETŘIT SI NA VLASTNÍ POHŘEB ROM NIKDY NEBUDE

Ája Čiháková a Rena Horvátová / Foto: archiv Františka Schmeissera

Františka Schmeissera by nikdy dřív nenapadlo, že životní cesta, kterou se jednou vydá, bude směřovat za brány pohřebního ústavu. Nevěřil totiž, že si na něco takového troufne, ale jakmile překonal první smíšené pocity z nepříliš běžného povolání, věděl, že to vlastně není jen tak obyčejná práce, ale životní poslání.

Impuls ke změně zaměstnání přišel od blízkého přítele, který panu Františkovi nabídl práci řidiče pohřebního vozu. Nejdříve odmítl, ale poté, co si zvážil pro a proti, se rozhodl učinit rozhodující krok.

„A tak jsem před šestnácti lety začal pracovat v pohřebním ústavu Charon, kde vydržel tři roky. Poprvé jsem se setkal se soudní patologií. Na vozících ležela označená mrtvá těla. Měl jsem možnost vidět i pitvu a to je věc, která mnohým lidem není prostě příjemná. Ale ve mně to nevyvolalo žádnou negaci, musel jsem si připustit, že smrt je přirozená, a tak k tomu i přistupovat,“ říká triapadesátiletý František. Po těchto zkušenostech si uvědomil, že je daleko silnější, než si o sobě myslel.

A přestože nakonec změnil zaměstnavatele, u práce řidiče pohřebního vozu zůstal a dnes působí přímo v Pohřebním ústavě v městě Orlová. Během své práce se pan Schmeisser setkává se smrtí, doprovázenou smutkem, žalem a bolestí.

„Setkal jsem se s různými případy, kdy vyhasl život, třeba během neštěstí na železniční trati, autonehody kdy šlo o smrt dětí, mladých lidí, kteří si v některých případech na život sáhli i sami, a to třeba jenom kvůli nešťastné lásce. Setkal

jsem se i s případy utonutí,“ přibližuje pan František. Jak sám říká, jeho práce je často psychicky náročná.

„Jak se s tím vyrovnávám? Zkrátka je to ve mně,“ říká a dodává, že některá jízda ho dokáže poznamenat více než jiná.

KDYŽ VEZU MRTVÉ DÍTĚ

„Když vezu mrtvé dítě, něco ve mně zůstane a je mi to strašně líto. Při takové chvíli zažívám jiné pocity, než když vezu devadesátiletého pána, který si prožil kus života, a smrt si pro něj přišla až v tak pozeňnaném věku. U dětí je to daleko smutnější a často mám pak potřebu být sám,“ poodkryje náročnost své práce a psychické vypětí, které si většinou kompenzuje procházkou v přírodě, nejčastěji po Beskydech, které má nejbližší. „Zpozoroval jsem, že mi v takových chvílích pomáhá samota. Zkrátka nasednu do auta a jedu do lesa, kde se posadím na nějaký pařez a pozoruju přírodu. Tak se vypořádám s pocity, které v sobě po takových zážitcích nosím,“ vypráví upřímně rodák z Bohumína.

Kromě převozu nebožtíků, který k této práci neodmyslitelně patří, se pan František zabývá také přípravou těl na

poslední rozloučení s pozůstalými. Od převlečení zesnulého až po oholení, jelikož ještě tři dny po smrti zesnulému stále rostou vlasy, vousy, i nehty. „Některé buňky po smrti zkrátka ještě přežívají,“ vysvětluje.

K jeho práci patří i pohřbívání zesnulých do země. „Dělám všechno, co je s touto prací spojeno, jen se případ od případu liší. Když vyjíždíme pro zesnulého do bytu, většinou jedeme s kolegou, abychom mohli zakrytého nebožtíka naložit na nosítka. V případě takových výjezdů je přítomný lékař nebo někdy i policie. Jiné je to však u násilných vražd nebo sebevražd. U toho musí být policie přítomna vždy a navíc ještě i koroner,“ zasvěcuje nás do detailů svého povolání a dodává, že pokud je nařízena soudní pitva, tělo pak musí odvézt na soudní patologii do Ostravy.

Postup se pak podle pana Františka liší u úmrtí v nemocnici, kde si tělo převezme přímo v mrazicích boxech a na druhý den se už s rodinou zesnulého domlouvá na způsobu pohřbu. Lidé si mohou vybrat buď kremaci, kostel nebo hrob.

„Nejčastěji se však volí kremace. Možná i proto, že je levnější,“ zamýšlí

se pan František a dodává, že jiné zvyky zaznamenal u Romů. Romové jsou podle něj totiž silně věřící a jsou přesvědčeni, že smrtí život nekončí. Proto se až na malé výjimky rozhodnou pro pohřbení do země. „Romské pohřby patří mezi jedny z nejvíce emotivních. Častokrát se neplánovaně protáhnou, jelikož se rodiny seskupí okolo hrobu a oplakávají zesnulého. Loučení je dlouhé, často se sejde na pohřbu dvě stě, tři sta lidí. Šéf je rád, že mě tam v takových chvílích má, protože se na mě jako na Roma zesnulí se všim obrací a s nikým jiným nechtějí jednat,“ říká pan František a vysvětluje, že nejčastěji ho prosí o čas navíc. A tak je na něm, aby u kněze zajistil odklad třeba i o půl hodiny.

Nejvíce požadavků na poslední rozloučení mají olašští Romové, u kterých jsou pohřby téměř celodenní. „Na takový pohřeb se musíme připravovat předem. Musí být připraveno více aut kvůli květinám a věncům. Zesnulý musí být perfektně oblečený, ostříhaný, oholený, učesaný, na kravatě nesmí být ani smítko. Olašští Romové si velmi potrpí na detaily a na zesnulém nešetří. Pohřeb mnohdy vyjde i na víc jak sto tisíc,“ říká a dodává, že se snaží respektovat všechna přání pozůstalých, kteří se chtějí naposledy rozloučit se svým blízkým podle svých tradic a zvyklostí.

NA ROMSKÝCH POHŘBECH PLÁČE KAŽDÝ

U Romů je zvykem loučit se se zesnulým před obřadem v otevřené rakvi, do které se přikládají například osobní předměty jako šperky, cigarety, alkohol, peníze, zkrátka to, co měl nebožtík za života rád.

„U majority jsem se s tím také setkal, ale je to výjimečné. Romové více projevuují žal a jsou na pohřbech emotivnější než pozůstalí z majority, kdy při kremaci brečí třeba jenom čtyři lidi,“ líčí průběh nejednoho pohřbu.

„Romové s sebou berou i nejmenší členy rodiny, aby se rozloučili, to u majority moc běžné není, i když se to také v některých případech děje,“ upřesní a poukazuje i na další romské zvyky. „Setkal jsem se i s tím, že si Romové nechali dovézt skleněnou rakev. Není pro ně problém si za něco takového připlatit a dají za rakev i bezmála šedesát tisíc korun. Nechybí živá hudba, která hraje smuteční písně, halgata,“ prozrazuje a dodává, že na některých pohřbech nechybí ani pohřební kočár s koňmi.

„Zejména na Ostravsku jsou romské pohřby velmi okázalé. Odlišnosti v pohřbívání můžeme spatřit již v minulosti, kdy měli Romové ve zvyku držet u nebožtíka stráž. Dnes už se však od tohoto zvyku upustilo. Zachovalo se pouze vartování, tedy setkávání pozůstalých, kteří vzpomínají na zemřelého až do dne pohřbu.“

„Za celou svou praxi jsem se setkal pouze jednou s neobvyklým romským pohřbem, který proběhl v Bardějově na Slovensku. Pohřeb probíhal doma v bytě, ve kterém na zesnulou paní čekal v pokoji velký stůl, okolo něho byly svíce a kříž. Nechyběl ani farář, vše se přizpůsobilo poslednímu přání zesnulé. V České republice jsem se s něčím takovým ještě nesetkal,“ říká upřímně Schmeisser, který je Rom po své matce.

„Pro mě jsou romské zvyky něčím, s čím jsem nevyrostl, protože jsem byl už v osmi měsících adoptovaný bílými rodiči, přesto cítím své romské kořeny. Můj biologický otec je Němec. Jeho rodina se nechtěla smířit s tím, že mám romskou matku, a tak mě umístili do kojeneckého ústavu. S matkou jsem zůstat nemohl, protože byla velmi chudá. Proto třeba neumím romsky, i když moje žena je Romka,“ poodkryvá své soukromí.

Raritou jsou pro něj pohřby cizinců, které nechávají jejich pozůstalí převážet do jejich domoviny. „Za hranice těla neodvážím, na to je jiná, specializovaná pohřební služba. Ale netvrdím, že jsem zesnulé nikdy nepřevážel třeba do Polska nebo na Slovensko. Co se týče například

Vietnamců, ti si pozůstalé do své země převážet nechávají. Výjimkou byl před časem pohřeb v Ostravě, při kterém dávali zesnulému do kapes sáček s rýží a peníze.“

Na smrt má každý svůj názor, podle Františka existuje posmrtný život. „V Bibli jsem četl, že se člověk skládá ze tří věcí: z duše, dechu a duchu. Z toho soudím, že smrtí to možná nekončí. Svoji práci беру jako službu Bohu, sice za ni dostávám peníze, ale především ji považuju za své životní poslání. Mohl bych jít samozřejmě dělat i běžnou práci, která by mě tolik psychicky nevyčerpávala, mohl bych pracovat například na stavbě, ale jednoduše si mě to nějakým způsobem našlo a já mám k této práci obrovský respekt a úctu,“ řekne vážně a dodá, že je plně rozhodnut věnovat se jí i po zbytek svého života. A to i přesto, že se setkává s negativními reakcemi okolí, které nemůže pochopit, co ho vede k tomu pracovat v pohřební službě. Ale když někomu z jeho přátel umře někdo blízký, na Františka se neváhá obrátit, a vidí tak jeho práci hned jinými očima.

U majority bývá zvykem spoření na pohřeb. Některé pojišťovny už i například nabízejí pohřební pojistné. U Romů je něco takového nepředstavitelné, protože mají velké rodiny a ty se na pohřeb zpravidla složí. „Na financování vlastního pohřbu Rom nemyslí a neodkládá si na stranu peníze, to je pro nás nemyslitelné,“ uzavírá pan František.

●

KNIHOVNA V OSTRAVĚ VZDĚLÁVÁ I BAVÍ DĚTI Z VYLOUČENÝCH LOKALIT

Jana Baudyšová / Foto: Knihovna města Ostravy (KMO)

Ostrava má jednu ústřední knihovnu a osmadvacet poboček. Tři z nich se nacházejí v bezprostřední blízkosti vyloučených lokalit, čtvrtá je přímo v ní. V pobočce Vítkovice a Přívoz působí romský asistent Milan Bindatsch, který ve spolupráci s knihovnou otevírá dveře do světa knih i dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Knihovna města Ostravy má již dlouholetou zkušenost s projektem Romaňi Kereka – Romský kruh, který vznikl už v roce 2006 právě ve Vítkovicích.

SPOLEČNÉ SETKÁVÁNÍ

„Od počátku bylo cílem setkávání majority s minoritou, vybudování pobočky s romistickým fondem a periodiky, přizpůsobení odpoledních aktivit potřebám čtenářů a návštěvníkům pobočky. Postupem let v rámci Ostravy docházelo k demografickým změnám a značná část romských rodin se v rámci města přestěhovala do jiných městských obvodů,“ říká vedoucí knihovny – Obvodu I Petra Sitárová.

Například v obvodu, ve kterém se nachází pobočka Kunčičky, tvoří naprostou většinu obyvatel romské rodiny. Knihovna sídlí v budově společně s nízkoprahovým centrem. Významnou lokalitou s větší koncentrací romských obyvatel je i městská část Přívoz.

Pobočka v Přívoze úzce spolupracuje se základní školou Gebauerova, do které chodí spousta místních dětí.

„Jde o dopolední vzdělávací akce pro děti, kterým knihovnice připravují lekce informační výchovy a různé, na míru šité besedy. Počítají s tím, že je pro děti složité sedět tři čtvrtě hodiny a poslouchat výklad – každou lekci nebo besedu proto prokládají interaktivními prvky, čtením, promítáním, hledáním informací v knížkách nebo třeba soutěžením,“ přibližuje Sitárová.

V DLANÍCH VEPSÁNO

V pobočce Vítkovice je pro větší žáky připravena beseda o historii Romů, kultuře a osobnostech s názvem „V dlaních vepsáno“. V romských dětech posiluje pocit sounáležitosti k jejich historii a původu, hrdost, že mohou před spolužáky z majority ukázat své kořeny. Někteří z nich se o tom, „co to je být Romem“, dozvídají vlastně poprvé.

„Ze zkušeností víme, že děti jsou po besedě rády, že se o nich někdo baví opravdu jako o Romech, je pro ně úlevné slyšet, že je jejich národ důležitý, že mají svoji historii a slavné osobnosti,“ říká Sitárová.

Během let společného setkávání se zrodila myšlenka mít v některé ze zmiňovaných poboček ostravské knihovny i romského asistenta. „A to se povedlo. V roce 2016 jsme začali spolupracovat s panem Milanem Bindatschem, terénním pracovníkem a asistentem ze školy Gebauerova. Dozvěděli jsme se od něj mnoho o historii, ale i současném životě Romů, pomáhá nám orientovat se a pochopit mentalitu, zvyky a život romské menšiny,“ vypráví Sitárová.

Milan Bindatsch bydlí v Přívoze a dobře zná rodiny, ze kterých děti pocházejí. Pomáhá jim se zaregistrováním se do knihovny, s přípravou jejich aktivit, funguje jako doprovod při akcích, někdy funguje jako mediátor

při pozdním vracení výpůjček, malým čtenářům přibližuje pravidla fungování knihovny i chování. „Mezi dětmi má respekt, ale umí je pochválit a poradit jim, když potřebují,“ pochvaluje si spolupráci ředitelka Sitárová.

UKÁZAT, ŽE TO JDE

Milan Bindatsch se v Ostravě narodil. V první třídě byl jediný Rom. „Odsunuli mě do zadní lavice. Za půl roku mě poslali do pedagogické poradny a babičce, která se o mě tehdy starala, vysvětlili, že pro mě bude lepší, když budu „mezi svýma“. A tak jsem začal chodit na zvláštní školu. Po ní jsem nastoupil do učení na kuchaře, ale nedokončil jsem ho,“ vzpomíná.

Později si udělal rekvalifikační kurz sociálního pracovníka v rámci praxe na základní škole Ibsenova. Asistenta už dělá čtrnáct let. Stejně tak dlouho vede i taneční kroužek, který založil a na který před časem navázal i kroužek romského jazyka.

„Mám děti rád, dobře se mi s nimi pracuje. Sám jsem chtěl mít vždycky hodně dětí – nakonec mám jen dvě. Svoji práci miluju a nedovedu si představit, že bych dělal něco jiného. Znáám lokalitu, lidi, co tu žijou, a snažím se nacházet zlatou střední cestu mezi školou a rodinami. Ostatně, sám jsem jedním z nich,“ říká Bindatsch. V současnosti si dodělává kurz Sociální pracovník v komunitních službách při Ostravské univerzitě.

Do pobočky v Přívoze docházela nejprve jeho dcera. Po té, co odešla na mateřskou, ujal se její role sám – vedle své původní pobočky Vítkovice. „Tím, že

pracuji ve škole, kde jsou z 99 % romské děti, byla pro mě knihovna, která není segregovaná, ale naopak spojuje majoritu s minoritou, úplně nová zkušenost,“ přibližuje.

Žáci školy Gebauerova podle něj knihovnu navštěvují často a paní učitelky jsou s jejími programy spokojené. „Paní knihovnice jsou k dětem trpělivé a vstřícné. Dávám je za příklad základní škole Ibsenova – tam děti dlouho nevěděly, že v knihovně jsou i romské knihy, časopisy, noviny,“ říká pan Milan.

SYMPOSIUM V UTRECHTU

Pobočky Vítkovice, Daliborova a Přívoz se díky své dlouhodobé práci s romskými dětmi v loňském roce zúčastnily mezinárodního projektu ISOTIS (Institut

výzkumu inkluzivního vzdělávání), který se zaměřil na inkluzivní a předškolní vzdělávání rodin z menšin žijících ve státech zemí EU.

Vznikl při Univerzitě v Utrechtu v Nizozemí. Garantem pro Českou republiku byla Masarykova univerzita v Brně zastoupená výzkumníci Mgr. Kateřinou Sidiropulu Janků, Ph.D. Zapojila se do něj řada univerzit napříč Evropskou unií, například Helénská veřejná univerzita z Řecka, Oxfordská univerzita z Velké Británie, Varšavská univerzita a další.

Petra Sitárová a Milan Bindatsch navštívili na závěr projektu symposium v Utrechtu, na kterém před odbornou veřejností z řad zástupců zúčastněných univerzit prezentovali svou práci s romskou menšinou v pobočkách ostravské knihovny.

„Romští asistenti v knihovnách mohou působit i jako dobrý příklad a ukázat i dalším kolegům, že to jde,“ myslí si Bindatsch.

„Pro knihovny, které pracují s romskou menšinou, by byli asistenti určitě užiteční a jejich působení by mělo kladný dopad na vzdělávání romských dětí a mládeže v kultivovaném prostředí knihoven. Žel situace v současné době je taková, že knihovny jakožto kulturní instituce nemají oficiální status instituce vzdělávací, a tak o peníze na asistenty nemohou požádat,“ vysvětluje Sitárová. Pozice asistenta se v současnosti hradí z prostředků Knihovny města Ostravy – ne všechny veřejné knihovny ale takovou možnost mají. ●

E GENDĚNGERI OSTRAVATE SIKHL'AREL THE BAVINEL LE ČHAVOREN ANDAL O LOKALITI NALAČHE SOCIJALNE THANENDAR

E Jana Baudyšová / Foto: Foroskeri gend'akeri Ostravate (KMO)

Ostravate hin jekh angluŋi gend'engeri u mek bištheochto cikneder gend'engere pobočki. Trin lendar hine paš o lokaliti nalačhe socijalno postoha, štarto hiŋi prosto andre ajso than. Andre pobočka Vítkovice the o Přívoz kerel sar romano asistentos o **Milan Bindatsh**, savo jekhetanes la gend'eraha phundravel o vudar maškar o gende le čhavorenge khatar kajse thana na lačhe socijalne postoha.

E gend'engeri Ostravate imar buter berša kerel o projektos Romaŋi Kereka – Romský kruh, savo has kerdo andro berš 2006 Vítkovicende.

DIKHAS AMEN JEKHETANES

„Imar pro agor kamahas, te pen dikhen jekhetanes o manuša khatar e majorita the e minorita. Kamahas te hin andre gend'engeri o romisticko fondos the o perijodika, kerahas paldiloskere aktiviti te andre pobočka šaj o manuša aven. Sar džanas o berša, ta has aver demograficko beštípen the buter romane familiji gejlje te bešel andre aver thana andro foros,“ phenel e šerali andre gend'engeri - Obvod I e Petra Sitárovo.

Šaj phenav pal o obvodos (foroskero koter), kaj hin e pobočka Kunčički, bešen odoj but romane familiji. E gend'engeri hiŋi andro kher kaj hin the o Nízkoprahovo centrumos. Aver bari lokalita kaj bešen buter Roma hin foroskero koter Přívoz. E pobočka odoj kerel buter aktiviti la zakladno škola Gebauerova, kaj phiren but čhavore khatar e lokalita. „Džal pal paldiloskere sikhluvipnaskere aktiviti vaš o čhavore u o džeňa, save

keren andre gend'engeri lenge kisitinen informačna sikhlarípena, the aver predal lende lačhe besedi/vakeribena. Mišto džanen, hoj o čhavore na kamen ča te bešel u te šunel – andre sako jekh lekcija, abo e beseda den vareso interaktivno, či gend'ípen, mukhen o filmes, o čhavore roden o informaciji andro genda, abo keren o suťaži,“ phenel buter e Sitárovo.

ANDRO BURŇIKA HIN IRIMEN

Andre pobočka Vítkovicende hin perdal bareder čhavore kisitimen e beseda pal Romengeri historija, pal e kultura the pal ašunde manuša vičimen „Irimen andro burňika“ („V dlaních vepsáno“). O romane čhavore avka buter prindžaren pengeri historija the khatar hine, o barípen, hoj le čhavorenge khatar e majorita šaj sikhaven o romípen. Varesave čhavore pal oda, „so oda hin te sal Rom“ šunde adaj ešebnovar.

Imar džanas, hoj o čhavore pal e beseda hine rado, hoj pal lende vareko vakerel čačes sar pal o Roma, hine barikane, hoj lengeri nacija hiŋi angluŋi, hoj len hin lengeri historija the ašunde manuša,“ phenel e Sitárovo.

Sar amen buter berša kavka dikhahas, ta amenge avla pre godi, hoj andre varesavi pobočka, pal save vakeravas, bi kampelas tiš romano asistentos. „U oda amenge gejlja avri. Andro berš 2016 chudl'am te kerel tiš le Milanoha Bindatschoha, savo kerel socijalno terenno buti u asistentos andre škola Gebauerovo. Phenda amenge but pal romaŋi historija, u tiš pal oda, sar akana dživen o Roma, del amenge o vast te amenge kempel vareso pal o Roma the pal lengeri mentalita te džanel, pal o tradiciji the o dživípen,“ vakerel e Sitárovo.

O dženo Milan bešel andro Přívozis u mišto prindžarel o familiji, khatar hine o čhavore. Del lenge o vast la registracijaha andre gend'engeri, te kisitinel o aktiviti, te hin adaj o akciji ta hin adaj le čhavorenca, varekana kerel the le medijatoris, te vareko na anel pale e gendi, sar kempel, cikne čhavorenge phenel, sar pes kempel andre gend'engeri te likerel. „Hin les maškar o čhavore o rešpektos, džanel lenge te phenel šukar lav, džanel lenge te phenel, te vareso na džanen,“ ašarel jekhetani buti e Sitárovo.

TE SIKHAVEL, HOJ ODA DŽAL

O Milan Bindatsch Ostravate uliľa. Andre peršo trijeda has korkoro Rom. „Ispidle man andre paluŋi lavica. Pal jepaš berš man bičhade andre pedagogicko poradňa u la babake, savi pal mande akor bajinelas, phende, hoj perdal mande avla feder, te avava „maškar mire“. U avka chudl'om te phirel pre špeciálno škola. Palis man gejl'om te sikh'arel pro kucharis, no e škola na phird'om avri,“ leperel.

Palis peske kerd'a rekvalifikačno kurzos pre socijalno buti, bo kerelas e praksija pre zakladno škola Ibsenovo. Le asistentos imar kerel deštheštar berša. Kajci berša kerel šerales andro khelíbnaskero kružkos, savo thoda pro pindre, u na čirla pes phundraďa tiš o kružkos pal romaŋi čhib.

„Le čhavoren rado dikhav, e buti mange lenca džal mišto. Kamavas, te man hin but čhavore, no andro agor man hin ča duj. E buti but kamav the na džanav, savi aver buti bi keravas. Džanav e lokalita u rodav lačho drom he perdal e škola he perdal o familiji. Perav maškar lende,“ phenel o Bindatschis. Akana peske kerel o kurzos pre Socijalno buti andro komunitna službi pre ostravsko univerzita.

Andre pobočka andro Přívozis phirelas anglunes leskeri čhaj. Sar ačhiľa khere le čhavoreha, chudľa vaš lake te phirel jov. „Vašoda, hoj kerav andre škola, kaj hin 99 % romane čhavore, has perdal mande e gend'engeri, savi na kerel e segregacija, no jekhetanařel la majorita la minoritaha, vareso nevo,“ phenel kija.

O čhavore khatar e škola Gebauerovo, andre gend'engeri phiren dosta u o učitelki phenen, hoj o programi hine lačhe. „O džeňa andre gend'engeri hine pro čhavore lačhe. Phenav pal lende the pre zakladno škola Ibsenovo – odoj o čhavore bareder vrama na džanenas, hoj andre gend'engeri hine romane genda, o žurnala, o novinki,“ phenel o dženo Milan.

O SIMPOZIUMOS ANDRO UTRECHTOS

O pobočki Vítkovice, Dalíborova the o Přívozis, save keren buter berša le romane čhavorenca has oka berš andro maškarthemutno projektos ISOTIS (Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání, savo dikhelas pre inkluzivno the anglal školakero sikhluvipen andro familiji cikne

nacijendar, save dživen andro thema andre EU.

O projektos has kerdo andro Nizozemí. Sar garantos vaš e Čechiko republika has e Masarykoskeri univerzita andre Berna, vaš savi e buti kerelas e Mgr. Kateřina Sidiropulu Janků, Ph.D. Andro projektos has but univerziti khatar e EU. Šaj phenas pal e Helénsko univerzita andre Grecija, Oxfordsko univerzita Bara Britanijatar, Varšavsko univerzita the aver.

E Petra Sitárovo the o Milanis Bindatschis gejlje sar has agor le projektoske pro simpozijumos andro Utrechos, kaj anglo džanle manuša le univerzitendar prezentinenas pengeri buti la romaŋaha nacija andro pobočki, save peren tel ostravsko gend'engeri.

„Romane asistenta andro gend'engera šaj aven dikhle sar lačho drom u šaj sikhaven aver manušenge, hoj oda džal,“ duminel o Bindatschis.

„Andro gend'engera, save keren la romaŋa nacija, bi avenas o asistenta lačhe. O čhavore the terne manuša bi šaj feder sikhlonas andro ajso šukar than, savo andro gend'engere hin. No, akana oda hin avka, hoj o gend'engere hine dikhle sar kulturna inštituciji u nane len statusis sar le sikhluvipnaskere inštitucijen, ta našti mangel o love pro asistenta,“ phenel kija e Sitárovo. Akana o love pro asistentos del e angluŋi gend'engeri, savi perel tel o foros Ostrava – savore gend'engere oda kavka našti keren. ●

PŘÍBĚH O „BÍLÉ GENOCIDĚ“

Text a foto Lukáš Houdek

Už řadu let se do celého světa šíří narativ o údajné bílé genocidě v JAR, kde má docházet k systematickému vyvražďování bělošských farmářů jako odvěta za příkoří způsobená pod nadvládou tamní bílé menšiny. Jedná se o příběh, který je rozšířený také napříč českými xenofobními nebo krajně pravicovými hnutími a na síle získává zejména díky sociálním sítím, které umožňují snadné sdílení informací.

Bělošští farmáři jsou z velké části potomky evropských imigrantů, kteří do Jižní Afriky přicházeli od druhé poloviny 17. století. Ti, kteří připlouvali zejména z Holandska, Belgie, Francie nebo Německa, jsou dnes známí pod označením Afrikánci a jsou v Jihoafrické republice národnostní menšinou s vlastním svébytným jazykem – afrikánštinou. Právě politici vzeší z afrikánské komunity pak zkonstruovali systém apartheidu, tedy režimu separování lidí na základě jejich rasy.

Apartheid v JAR oficiálně začal v roce 1948 a trval až do roku 1994, kdy už země neustála mezinárodní tlak i vnitrostátní násilné protesty. Systém pak rozlišoval čtyři rasové skupiny – bělochy, černochoy, Indý a barevné, tedy míšence – a jednotlivé skupiny měly rozdílná práva. Zatímco černoši měli postavení nejhorší, běloši se těšili veškerým privilegiím. Segregace byla striktní. Černoši žili většinou v neutěšených podmínkách tzv. townshipů, z nichž museli každý den několik hodin dojíždět do zaměstnání. Zpravidla směli zastávat jen špatně placené pomocné práce a nejčastěji nacházeli uplatnění jako služebnictvo v domácnosti nebo horníci v dolech.

NEJISTÁ REFORMA

Pro jednotlivé rasy bylo v dobách apartheidu také jasně vymezené území, kde se směly pohybovat. Černoši byli nuceni žít v tzv. bantustánech. Těch bylo celkem 10 a zabíraly dohromady jen 13 % jihoafrické půdy, zatímco běloši obývali téměř 90 % půdy, přičemž tvořili jen něco přes 10 % veškerého obyvatelstva země. Už od roku 1913 bylo přitom černočům, tedy ještě před apartheidem, zákonným nařízením zamezeno vlastnit půdu.

Přestože během apartheidu některé bantustány odprodej půdy svým obyvatelům umožnily, stav, který pád otevřeně rasistického režimu apartheidu odhalil, byl pro černošské většinové obyvatelstvo neutěšený. Běločům, kteří tvořili naprostou menšinu obyvatel JAR, připadala téměř veškerá půda. Od počátku demokracie, kdy zemi od prvních svobodných voleb v roce 1994 vede Africký národní kongres, se vláda snaží dosáhnout přerozdělení půdy – tedy pozemkové reformy. A ta je právě jedním z jablek sváru a důvodem polarizace jihoafrické společnosti, která se už téměř tři dekády snaží historické křivdy přelstít.

Vzhledem k tomu, že většina půdy už svého majitele má, a v demokratické

ústavě z dílny Nelsona Mandely a jeho spolupracovníků je garantováno právo obyvatel na pozemkovou reformu, vzniká nepříjemná situace, která nemá jedno správné řešení. Většinu obyvatel země totiž bylo rasistickými zákony vlastnictví pozemků znemožněno. Aby ale byla tato nespravedlnost narovnána, nestačí jen přistoupit k restituci, tedy navrácení odebraného majetku při nuceném přesídlování černošských rodin do bantustánů.

Profesorka práva Elmien Du Plessis, která se v této oblasti aktivně angažuje, říká, že je nutné vybranou půdu v rukou bělochů zabavit a přerozdělit ji černočům. A vláda uvažuje v některých případech o znárodnění půdy bez náhrady. S návrhem tohoto radikálního řešení přišla krajně levicová parlamentní strana Ekonomických bojovníků za svobodu. Ta však na rozdíl od vládnoucího Afrického národního kongresu volá po celoplošném znárodnění, což bělošské farmáře děsí.

Aby však vůbec ke konfiskaci půdy bez finanční kompenzace podle střízlivějšího vládního návrhu mohlo dojít, bylo by nutné změnit jihoafrickou ústavu. A s tím farmářské organizace hrubě nesouhlasí. Obávají se zabrání bělošských

farem v rukou lidí, kteří si je v minulosti reálně koupili. Profesorka Du Plessis ujišťuje, že připravovaný návrh zákona definuje, jaké pozemky by mohly být bez náhrady vyvlastněny. Má se podle ní jednat o nevyužívané nemovitosti, které leží ladem. Bennie Van Zyl z farmářské asociace TAUSA se nebojí toho, že by s plošným znárodněním přišla aktuální vláda. Obává se budoucnosti. „Co když se k moci dostanou za deset let Ekonomičtí bojovníci za svobodu a změny ústavy využijí? Proto její přepisování nesmíme připustit,“ říká. Strana v loňských parlamentních volbách získala 10 % hlasů. Oproti těm předchozím posílila o pět procentních bodů.

NENÁVIST V OČÍCH

Právě vypjaté debaty kolem pozemků, kdy vybraní politici nešetří na adresu farmářů slovy o bílých zlodějích, někteří afrikánští aktivisté dávají do souvislosti s útoky na farmy. Část útoků a loupeží na farmách se vyznačuje velkou brutalitou a právě ta pak často zavdává domněnky, zda za činy není nenávistný motiv. Ten totiž zmiňuje také čtyřicetiletá provozní restaurace Maddie, která žije v okolí města Krugersdorp. Před necelým rokem byla se svým partnerem a bratrem v noci na farmě přepadena skupinou ozbrojenců. Krom toho, že lupiči dům kompletně vykradli, také trojici několik hodin mučili. Nejprve je bili a polévali vařící vodou. „Pak se rozhodli, že je ta horká voda už moc nudná, a tak začali se žehličkou,“ popisuje Maddie. „Spálili mi žehličkou kůži u vagíny, spálili mě mezi stehny, popálili mi nohy, rameno. Jako krávé. Po šesti měsících se to ještě nezažihlo,“ říká a vyhrnuje si rukáv, aby svá slova doložila. „Do pusy mi strčili nůž s tím, že ji potřebují pořádně otevřít, aby mi mohli nalít horkou vodu do krku,“ dodává a chvěje se jí hlas.

Za nejhorší z celého útoku Maddie označuje nenávist, jakou v jejich očích viděla. „Nadávali mi do bílých kurev,“ vzpomíná. A právě rasistický motiv jí podle jejích slov zlomil srdce. Dosud totiž věřila, že je možné křivdy minulosti přelstít.

FAKTA

Právě emotivní příběhy brutálně mučených obětí loupeží na bělošských farmách se do světa šíří nejčastěji, zmiňují je také při svých kampaňových turné po USA nebo Evropě aktivisté. Asi nejznámější z nich – Ernst Roets z vlivné

afrikánské organizace AfriForum, jež má téměř čtvrt milionu členů – to, že by docházelo k bílé genocidě, vylučuje. Tvrdí však, že útoky na farmáře bývají v mnoha případech cílené a poměr jejich vražd na populaci je vyšší než v případě toho z nejrizikovějších povolání – policistů. Svá tvrzení však opírá o vlastní čísla, která bývají četnými odborníky na kriminologii a bezpečnost kritizována.

Gareth Newham z renomovaného Institutu pro bezpečnostní studia pak říká, že k útokům na farmy dochází zejména proto, že jsou snadným terčem a mezi lidmi panuje představa, že jsou jejich majitelé bohatí. Odkazuje se na oficiální policejní statistiky, kdy během posledního sledovaného roku došlo ke 47 vraždám lidí na farmách, zatímco v kontextu celé JAR bylo zabito více než 21 tisíc lidí. Země se totiž potýká s extrémní kriminalitou a naprostou většinu obětí tvoří černoši. „Většinou jde o ekonomickou trestnou činnost. Farmáři jsou zvláště zranitelní, protože žijí v málo obydlených místech. Pokud jsou napadeni, trvá dlouhou dobu, než dorazí pomoc,“ říká Newham a dodává, „bílí farmáři si myslí, že jde o útoky cílené na ně. Neradi slyší, že útočníci napadají také spoustu dalších lidí.“ Podle něj pak dřívější výzkum motivů útočníků ukázal, že nenávist byla motivem jen u 2 % přezkoumávaných případů. „Mohu proto s velkým sebevědomím říct, že tu žádná bílá genocida neprobíhá a mohu také s velkou jistotou říct, že většina útoků na farmách není rasově motivovaná,“ říká Newham.

NARATIV JAKO ALIBI

Narativ o bílé genocidě přitom není podle českého politologa Jana Charvát, který se zaměřuje na extremismus, nic nového. Vystopovat se dá až do hitlevské Třetí říše. Podle něj krajní pravice a rasisté z celého světa hledá způsob, jak své jednání a smýšlení legitimizovat. A právě Jihoafrická republika pro ně bývá studnicí inspirace. „Snaží se ukázat, že otevřeně rasistický režim (pozn. apartheid) byl zcela v pořádku, zatímco teď je to naprostá katastrofa. A o to hůř na tom dnes běloši jsou. Z toho vyplývá představa o bílé genocidě, které se pak dá využít,“ myslí si Charvát. „Pokud děláte něco, co je lidem nepříjemné, musíte z toho obvinít své protivníky. V tomto případě říct, že rasista nejste vy, ale oni,“ říká a dodává, že tuto strategii si krajní pravice po celém světě vcelku úspěšně osvojila.

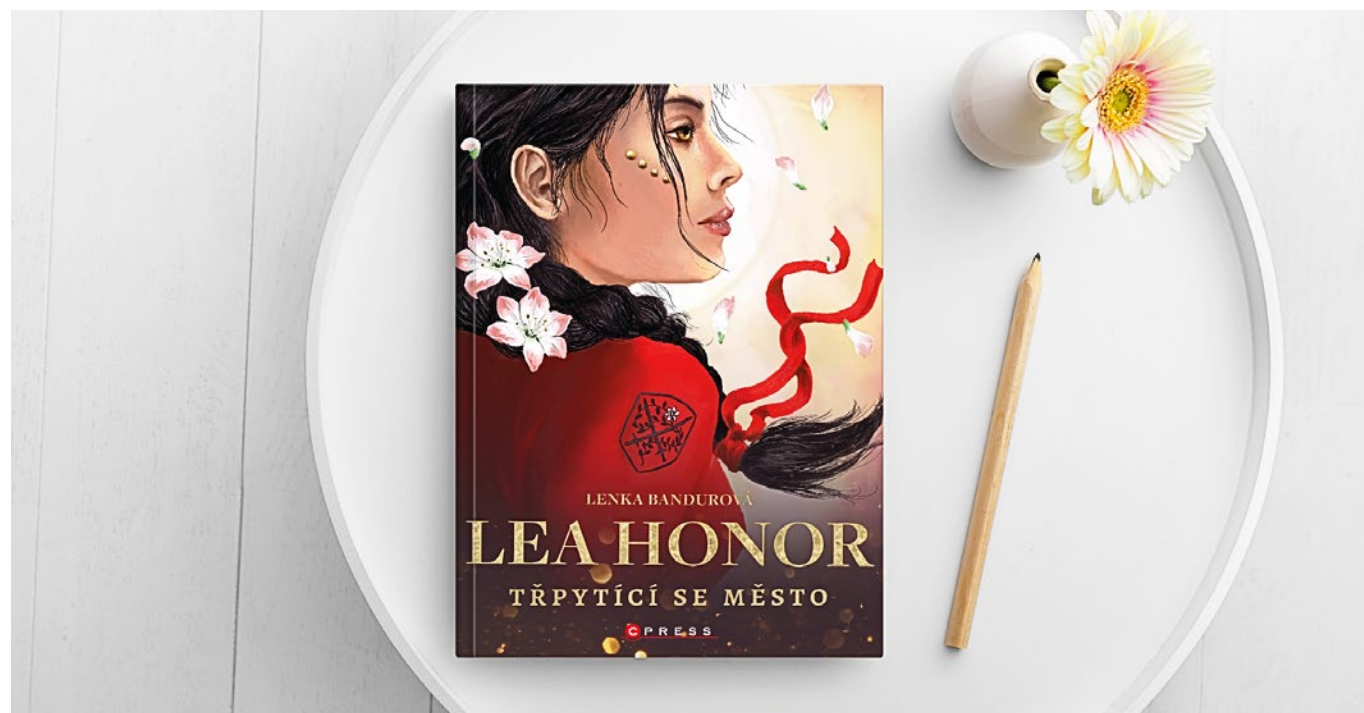
Přestože čísla zasazující činy do kontextu hovoří přesvědčivě – a dokládají tak, že o genocidě bělochů v JAR nemůže být řeč – znepokojení vzbuzují vyjádření některých politiků a aktivistů na okrajích, kteří polarizují společnost a podněcování nenávisti populisticky zneužívají pro dosažení vlastních zájmů. Když však pohlédneme na výsledky pravidelných průzkumů veřejného mínění z dílny Institutu pro rasové vztahy, tak pohled na postoje populace ukazuje, že populisté (aspoň prozatím) příliš úspěchů nesbírají. Jihoafričanům totiž podle šetření z posledního roku z naprosté většiny nezáleží na tom, jaké rasy je učitel jejich dětí (84 %) a dokonce 88 % Jihoafričanů je přesvědčeno, že pro pozitivní vývoj v zemi je zapotřebí všech ras a jejich vzájemné spolupráce.

LENKA BANDUROVÁ LEA HONOR: TŘPYTÍCÍ SE MĚSTO

Autor: Lenka Jandáková / Foto: Lenka Bandurová

Ona pochází z kraje, kde stále září slunce, jehož paprsek kráší její tvář. Na jeho zemi slunce nezasvítí a nepřestávají dopadat květy lilií. Kdysi na konci válečné vřavy otcové na důkaz vděku a přátelství spojili osud svých dětí. Zrodí se z dávného slibu dvou bojovníků láska, či nenávisť? A podaří se uchovat mír, nebo se naplní neblahé věštby?

Debutující autorka Lenka Bandurová (1987) vsadila na žánr fantasy pro mládež. Klasickým dějovým schématem – charakterové rozdílní romantičtí hrdinové čelí nástrahám imaginativního světa a následkům vlastních rozhodnutí, aby došli k poznání síly svých citů – cílí především na dívčí čtenářky, jimž chtěla předložit uvěřitelný vývoj vztahu, plný dynamiky a napětí, který v young adult fantasy produkci spíše postrádala.

V prvním ze tří románových dílů o svobododomyslné Lee Libertas ze Sluneční vesnice, jež se umí ohánět mečem a stejně ostrý je i její jazyk, nedobrovolně provdané za Thomase ze vznešeného rodu Honorů toužícího po jediném – zachránit ze Třpytícího se města svou dávnou lásku Perlu i za cenu, že Leu navždy ztratí –, proto Bandurová romantické lince jejich postupného sbližování věnuje velký prostor, a to i na úkor detailnějšího představení líbezných krásných i děsivě odpudivých končin světa, jimiž společně putují.

Naznačené peripetie hlavních a vedlejších postav však předznamenávají, že v chystaných následujících dílech dojde na bližší seznámení s jejich příběhem, odhalení

řady tajemství i vysvětlení historie a zákonitostí smyšlených krajin.

Květnatým jazykem napsaná kniha je opatřena černobílými ilustracemi, na předsádce jedna z nich zobrazuje mapu země a míst, do nichž na svých cestách hlavní hrdinové zavítají. Výjevy představ skrytých v srdcích poutníků přeplovajících Řeku přání, legenda o Ledové krásce spící v Zahradě smutku, schopnost vládců Honorovy země cítit emoce druhých, věštby Poslů krve žijících na Havraní planině, laškovné Město fontán či Bellské království, kde krása je víc než život... Autorka čtenáři předkládá fantastický až snový svět, který ho má okouzlit a otevřít jeho vlastní představivosti. A neméně vynalézavá je v dialogích na téma jak si zkrotit ženu a jak se nenechat zkrotit mužem, které nepostrádají milostné chvění i humor. Ten je však záhy střídán okamžiky strachu a prostupující hrůzy ze setkání s Obchodníky a Stíny hororově lačnicími po lidském mase ve Smrtných uličkách...

V motivech odkazujících na Indii a kastu nedotknutelných, dovednost čist emoce či na pomstu v podobě urážek dlouhého

copu konkurentce lze spatřit i vlivy romské kultury. Rodačka z Fulneku Lenka Bandurová vyrůstala obklopena knihami, inspirována pohádkami Hanse Christiana Andersena a tvorbou Lenky Lanczové, oblíbené autorky dívčích románů, napsala svůj první příběh ve třinácti letech. Vyzkoušela různé literární žánry a v devatenácti začala své texty uveřejňovat na literárních webech, kde se jí dostalo zpětné vazby od čtenářů i profesionálních autorů. Fantasy román o Lee Honor publikovala nejdříve na pokračování na Whatpaddu – platformě pro začínající autory. Pozitivní ohlasy čtenářů ji přesvědčily, že má smysl oslovit nakladatelství a pokusit se ságu vydat tiskem. Profil Lenky Bandurové přineseme v dalším čísle Romano vodi.

Lenka Bandurová
Lea Honor. Třpytící se město
ilustrace: Nela Korbelová
CPress (Albatros Media) 2020
344 stran

ZAJÍMÁ VÁS HISTORIE, MÁTE RÁDI PŘÍBĚHY?

POSLECHNĚTE SI VYPRÁVĚNÍ PAMĚTNÍKŮ

WWW.PAMETROMU.CZ

Unikátní sbírka rozhovorů přibližuje méně známou stránku historie naší společnosti, historii Romů.

Projekt Paměť Romů realizuje ROMEA, o. p. s., za finanční podpory Bader Philanthropies, Inc.

